

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Скакун Ю. В.

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна

В роботі автором розглядаються питання екологізації податкового законодавства в контексті євроінтеграції та прийняття Податкового кодексу України. Аналізується досвід впровадження екологічних податків у країнах ЄС.

Ключові слова: екологічний податок, податкова система, реформування.

Євроінтеграція є пріоритетним напрямком у зовнішній та внутрішній політиці України, тобто, проголошення повноправного членства в ЄС залишається стратегічною метою для нашої держави. Але досягнення зазначеної мети можливо лише за умови реалізації виваженої державної політики, з проведенням реформування економічних, соціальних та інших правовідносин.

Податкова реформа є складовою економічної реформи, яка здійснюється в Україні у зв'язку з переходом економіки держави до ринкових відносин.

Основним підґрунтям для проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС є Договір про партнерство та співпрацю між Європейським Співтовариством і Україною [1] та Закон «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [4]. Подальшого розвитку інтеграційні тенденції у податковому законодавстві України дістали у Концепції реформування податкової системи [7] та у Стратегії реформування податкової системи [8].

В зазначених вище нормативних актах в Україні вперше, з урахуванням досвіду ведучих європейських країн, було задекларовано необхідність реформування податкової системи, шляхом спрямування податкового навантаження із сфери виробництва на сферу споживання, а також на ресурсні та екологічні платежі, у зв'язку з чим запропоновано насамперед зменшити податкове навантаження на прибуток підприємств та фонд оплати праці, реформувати акцизний збір, ресурсні та рентні платежі, плату за забруднення навколишнього природного середовища.

Розробці теоретичних основ та конкретних шляхів реформування податкової системи присвячено багато робіт вітчизняних науковців: Андрущенко В. Л., Буковинського С. А., Василика О. Д., Гальчинського А. С., Даниленка А. І., Данілова О. Д., Осадця С. С., Пилипченка О. І., Поддєрьогіна А. М., П'ятаченка Г. О., Савлука М. І., Стеченка Д. М., Черваньова Д. М., Шокуна В. В., Юрія С. І. та інших.

Дослідженням євроінтеграційних процесів податкової системи займалися Дмитренко Г. В., Кейнадський К. Г., Ковальова О. О., Рева Т. М., Попова В. В., Федосов В. М.

Разом з тим питання екологізації податкового законодавства в контексті євроінтеграції та прийняття Податкового Кодексу України залишається відкритим.

Вперше на офіційному рівні необхідність введення екологічних податків була задекларована в першій Програмі дій Європейського Союзу з навколишнього середовища і пов'язана з реалізацією принципу «забруднювач платить»[2].

Зазначений принцип має подвійну вигоду. З одного боку, відбувається стимулювання охорони навколишнього середовища, шляхом введення екологічних податків, а з іншого – пропорційне зниження податкового навантаження на інші об'єкти (дохід, прибуток та ін.).

Слід відзначити, що на сучасному етапі екологічні податки займають важливе місце в податкових системах країн ЄС та постійно удосконалюються. Але, разом з тим, вони не є основними при наповненні державного бюджету. Так, надходження від оподаткування праці та капіталу у державах ЄС складають у середньому 62 % загальних податкових надходжень. При цьому доля екологічних податків в загальних податкових надходженнях залишається відносно незначною, хоча і має тенденцію до збільшення. В середньому вона досягає 7 % та коливається від 3,5 % (США) до 15,7 % (Туреччина) [11, с. 15].

Україна володіє значним природно-ресурсним потенціалом, проте надходження від його реалізації становлять незначну частину доходів зведеного бюджету. Найбільший обсяг становлять доходи від плати за користування ресурсами та рентні платежі, що свідчить про фіскальну спрямованість оподаткування.

Якщо врахувати всі доходи (податкові і неподаткові) від експлуатації українських природних ресурсів, що планувалося отримати у 2009 р., їх обсяг становитиме майже 17,9 млрд грн, тобто лише близько 1,7 % від ВВП. У країнах ЄС, де експлуатація природних ресурсів є менш інтенсивною, надходження від цієї групи податків в останні 15 років мають стійку тенденцію до зростання як за рахунок підвищення ставок податків, так і за рахунок розширення бази оподаткування. Надходження ресурсних та екологічних податків в країнах ЄС-25 у 2004 р. в середньому склали 2,6 % від ВВП [10, с. 3].

Таким чином, одним з ключових напрямів в контексті поставлених завдань є реформування оподаткування господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів України. В Україні на державному рівні вже розроблені основні напрями реформування системи оподаткування господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів, які знайшли своє відображення, як у вищезазначених документах, так і у Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [5] та Національному плані дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [6].

Так, згідно Програми економічних реформ на 2010-2014 роки, необхідними кроками на шляху побудови цілісної й всеосяжної законодавчої бази й гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС є:

- консолідація податкового законодавства в Податковому кодексі;
- гармонізація податкового, валютного, митно-тарифного, зовнішньоекономічного й цивільного законодавства;

- удосконалення законодавства з питань трансферного ціноутворення з використанням методології Організації економічного співробітництва та розвитку;
- поступове наближення ставок і механізму стягнення акцизного збору до вимог законодавства ЄС, а також посилення екологічної спрямованості акцизного збору шляхом застосування європейського принципу «хто більше забруднює, той більше платить»;
- запровадження механізму індексації ставок податків і зборів, установлених у фіксованому значенні, для компенсації інфляційного впливу на розмір податків;
- перехід на систему платежів за видобуток корисних копалин із застосуванням принципу рентного доходу з метою встановлення справедливої плати за використання природних ресурсів;
- зміна чинних договорів про запобігання подвійному оподаткуванню для мінімізації практики ухиляння від оподаткування, а також стимулювання інвестицій в українську економіку.

Програма економічних реформ містить також конкретні етапи проведення реформи.

I етап (до кінця 2010 р.):

- доопрацювання й прийняття Податкового кодексу України;
- зближення податкового й бухгалтерського обліку;
- повернення накопиченої заборгованості щодо відшкодування ПДВ державними цінними паперами й забезпечення своєчасного відшкодування ПДВ починаючи з 1 серпня 2010 р.

II етап (до кінця 2012 р.):

- подальше зменшення кількості малоєфективних податків і зборів;
- скорочення сфери застосування спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва;
- введення єдиного соціального внеску;
- запровадження податку на майно;
- реформування системи адміністрування податків (насамперед ПДВ) та зборів;
- запровадження механізму екологічного оподаткування.

III етап (до кінця 2014 р.):

- поетапне зниження податку на прибуток;
- забезпечення переходу до системи платежів за видобуток корисних копалин із застосуванням принципу рентного доходу.

На сьогоднішній день можна констатувати, що перший етап реформи виконано. Якщо розглядати підсумки першого етапу реформування податкової системи України, стосовно її екологізації, то можна відмітити, що однією із новел Податкового кодексу України є прийняття загальнодержавного екологічного податку. Відповідно до визначення, наведеного у п. 14.1.57 ст. 14 Податкового кодексу, екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово

зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 р. [9].

Незважаючи на те, що фактично екологічний податок було введено замість збору за забруднення навколишнього природного середовища і всі норми, що діяли для цього збору, увійшли і до VIII розділу Податкового кодексу, у новому нормативному акті є й принципи нововведення, зокрема, у питанні сплати збору за викиди в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення: тепер особами, відповідальними за його сплату, є продавці палива. Крім того, нововведенням розділу «Екологічний податок» стало встановлення ставки та порядок стягнення екологічного податку за викиди забруднюючих речовин авіаційним транспортом, який досі не сплачував збір за забруднення навколишнього природного середовища.

Позитивним у Податковому кодексі України є підвищення ставок податку за розміщення окремих видів надзвичайно небезпечних відходів. Загалом змін зазнали такі ставки податків: за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення; за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти; за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах; за утворення радіоактивних відходів; за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії термін.

Разом з тим, варто погодитись з проф. Веклич О. О. у тому, що у Податковому кодексі потрібно висвітлити ті положення з пільгового екологічного оподаткування, які фактично визначені відповідними нормативно-правовими документами з питань охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування [9, с. 47].

В Україні на державному рівні вже розроблені основні напрями реформування системи оподаткування господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів. Чинна Стратегія реформування податкової системи, визначає, що ключовими напрямками реформування природно-ресурсних платежів є:

- здійснення поступового переходу до нової системи платежів за видобуток корисних копалин із застосуванням принципів рентного доходу та створення відповідного регуляторного механізму, який дасть можливість стимулювати раціональне використання, забезпечення охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу держави;

- удосконалення системи рентних платежів як механізму розподілу рентного доходу під час раціонального використання природних ресурсів у господарській діяльності із запровадженням двоскладової структури рентної плати, в тому числі абсолютної складової (плати за реалізацію набутого права використання у господарській діяльності об'єкта природного ресурсу, розмір якої визначається за результатами проведення державної експертизи і не залежить від результатів господарської діяльності); диференційної складової (плати за реалізоване право на використання під час провадження господарської діяльності об'єкта природного ресурсу, розмір якої визначається з урахуванням величини рентного доходу).

Таким чином, на сучасному етапі екологічні податки займають важливе місце в податкових системах країн ЄС та постійно удосконалюються. Однак слід зауважи-

ти, що система оподаткування господарської діяльності в Україні, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів, потребує реформування відповідно до світового досвіду та специфіки економіки держави.

Список літератури

1. Договір про партнерство та співпрацю між Європейським Співтовариством та Україною від 14 червня 1994 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/eea/pca_ukraine.htm.
2. Перша Програма дій Європейського Союзу з навколишнього середовища 1973 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/okr_sreda/6progr.htm
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. – К. : ООО Изд. Дом «Зенит», 2011. – 194 с.;
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України від 18 березня 2004 року № 1629. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. Про заходи щодо забезпечення ефективності реалізації Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Указ Президента України від 21 грудня 2010 року № 1154 / 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1154/2010>.
6. Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Указ Президента України від 27 квітня 2011 року № 504/2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/2011/page>.
7. Про схвалення Концепції реформування податкової системи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 року № 56-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
8. Про схвалення Стратегії реформування податкової системи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 року № 1612-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
9. Веклич О. О. Екологічне оподаткування в Україні: реалії та напрями вдосконалення з урахуванням світового досвіду: монографія / О. О. Веклич / НАН України, Ін-т економіки. – К. : Вид-во «Либідь», 2001. – 347 с.
10. Молдован О. Щодо реформування оподаткування господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією природних ресурсів України. Аналітична записка / О. Молдован. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/281/>
11. Серебрянский Д., Ющенко Ю. Европейский опыт ведения и функционирования системы экологического налогообложения: уроки для Украины / Д. Серебрянский, Ю. Ющенко // Вестник налоговой службы Украины № 41 от 06.11.09. – С. 14-19.

Скакун Ю. В. Правовое регулирование экологического налогообложения в Украине в контексте евроинтеграции / Ю. В. Скакун // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки. – 2011. – Т. 24 (63). № 2. 2011. – С. 154-159.

В работе автором рассматриваются вопросы экологизации налогового законодательства в контексте европейской интеграции и принятия Налогового кодекса Украины. Анализируется опыт введения экологических налогов в странах ЕС.

Ключевые слова: экологический налог, налоговая система, реформирование.

Y. Skakun Legal regulation of of ecological taxation in Ukraine in the context of European integration / Y. Skakun // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2011. – Vol. 24 (63). № 2. 2011. – P. 154-159.

In this paper the author examines the greening of the tax laws in the context of European integration and adoption of the Tax Code of Ukraine. Analyze the experience of implementing environmental taxes in EU countries.

Keywords: environmental taxes, tax system, reform.

Поступила в редакцію 21.09.2011 з.